

DE BLOEDSTOLLENDE WERELD VAN DAVID ATTENBOROUGH

Overleven in de natuur

door David Attenborough
320 blz., geïll., Bosch & Keuning /
Lannoo 1991, vert. Jacques Kaat
(The Trials of Life, 1990), f 49,50
ISBN 90 246 4854 8

Rob Biersma

Er zijn enkele simpele journalistieke geheimen voor het schrijven van een goed artikel. Een van de belangrijkste bestaat eruit om in welgekozen zinnen te zeggen wat er aan de hand is, om vervolgens iemand te citeren die in eigen woorden en in spreektaal daarop een aanvulling geeft. Het citaat moet authentiek en overtuigend zijn, maar is pas begrijpelijk door de uitleg die vooraf ging.

Voor televisiedocumentaires geldt hetzelfde en vreemd genoeg ook voor natuurfilms. Veel natuurfilms gaan mank aan het euvel van een warreling aan slecht becommentarieerde beelden, die de aandacht niet kunnen vasthouden - hoe hoog de kwaliteit ook is. De status van natuurfilms op televisie stond tot voor kort gelijk aan die van kinderprogramma's: goed voor het zoethouden van kleuters en bejaarden.

Het is de grote verdienste geweest van David Attenborough - voormalig directeur van BBC 2 - dat de natuurfilm is verheven tot een belangrijk genre. Andere filmmakers zijn hem op zijn pionierspad gevolgd, maar nog steeds zijn de films van Attenborough het boeiendst om te zien.

Het geheim van zijn natuurseries zit hem in de uitleg die vooraf gaat aan de beelden en de zinvolle samenhang van de vele fragmenten. Daardoor ontstaat het idee dat je als kijker getuige bent van boeiende, wonderlijke maar begrijpelijke gebeurtenissen. Attenborough is bovendien een enthousiasmerende persoonlijkheid en een begenadigd toneelspeler. Hij is niet te beroerd om zelf voor de komische noot te zorgen door steeds in een ander mal expeditiepak in beeld te verschijnen. Vaak nahijgend van een bergbeklimming of druipend van een tropische stortbui steekt hij zonder aarzeling van wal: "And here, on this remote mountain cliff, far away from civilisation..."

Wat de meeste kijkers niet weten, is dat de firma David Attenborough Ltd. - hij maakt die films natuurlijk niet in zijn eentje - de wetenschappelijke ontwikkelingen in de biologie op de voet volgt. Als een bioloog bij een dier merkwaardig gedrag opmerkt, interessant genoeg om in wetenschappelijke tijdschriften over te publiceren, dan moet hij niet verbaasd zijn als hij onmiddellijk een telefoontje van Attenborough krijgt met het verzoek om te filmen. Veel unieke beelden zijn te danken aan het jarenlange speurwerk van veldbiologen. Die leiden de filmploeg van Attenborough dan naar een afgelegen plek waar gedurende één bepaald tijdstip in het jaar en onder zeer bepaalde omstandigheden iets bijzonders valt waar te nemen.

ONHANDIG GEKRUIP

Als laatste deel van zijn recente grote trilogie natuurhistorische onderzoeken verscheen vorig jaar op de BBC de serie 'The Trials of Life', die momenteel op de Nederlandse televisie te zien is. Sommige beelden zijn bloedstollend. De orca's in Zuid-Patagonië die vanuit zee zich op het strand werpen om een jonge zeehond te grijpen. Het onhandige gekruip van de diertjes om weg te komen van de vloedlijn, meestal op tijd, maar een vloedlijn, meer ook te laat. De triomf waarmee de orca, teruggekeerd in zee, zijn prooi nog minutenlang in de lucht gooit, meters hoog, terwijl de zeehond nog leeft.

Of erger nog. Het idyllische, verlaten eiland in de Pacific met een kolonie albatrossen. De onhandig lopende jongen met hun plankerige vleugels beginnen de wereld te verkennen en dobberen voor de eerste keer in het water. Een licht dreigende muziek laat het onbewuste weten dat er in dit paradijsje toch iets aan de hand is. Dan zegt Attenborough met een sonoor timbre: "But dark shadows are shining in the shallows..." Plotseling verschijnt iets half boven water. Een albatros spartelt hevig, wordt naar beneden getrokken en het water sluit zich weer. "Tiger sharks", zegt Sir David. De camera duikt onder water waar we samen met een tijgerhaai een volgende prooi uitzoeken onder de trapplende eendepootjes van de argelose albatrossen.

Bijzonder is, weet Attenborough te vertellen, dat ieder jaar dit kleine

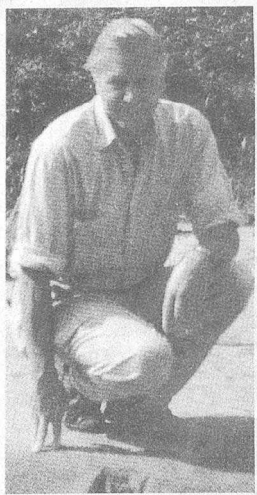
groepje tijgerhaaien, precies op het tijdstip dat de jonge albatrossen op het punt van uitvliegen staan, zich hier in de lagune verzamelen. Waar ze vandaan komen weet niemand, hoe ze dit afgelegen eilandje weten te vinden evenmin.

Ten slotte wordt een aanval getoond die niet wil lukken. Beelden die een onuitwisbare indruk maken. De haai heeft de vogel vast, maar slechts aan zijn veren. Als hij omlaag trekt, komt de albatros als een dobber weer omhoog. Vreemd genoeg lijkt hij zich het gevaar niet echt bewust, hij pikt naar de haai als naar een vieze engerd met de nuffige bewegingen van een kantoormeisje dat handtastelijkheden afweert.

Dan wordt het haar te veel en tot onuitsprekelijke opluchting van de kijker, die al minutenlang met een dichtgeknepen keel het tafereel gadeslaat, slaat ze haar vleugels uit en wiekt weg, de golven sluiten zich en de tijgerhaai verdwijnt uit het beeld. Door kijkers van de BBC is achteraf veel bezwaar gemaakt tegen deze beelden. Attenborough had de kijkers moeten waarschuwen, velen hebben nu nog maandenlang nachtmerries gehad. (De BBC heeft zo'n 'ingezonden brieven rubriek', wat mij een teken van beschaving lijkt dat de Nederlandse televisie waarschijnlijk altijd wel zal missen.)

DWINGENDE INTONATIE

'The Trials of Life' wordt in Nederland door de EO uitgezonden, wat een compliment waard is. Een beetje jammer is wel dat de achtergrondstem van Attenborough door een Nederlandse spreker is vervangen. De dwingende intonatie, het enthousiasme en het stuwende, poëtische Engels ("but dark shades are shining in the shallows") zijn nu vervangen door een neutrale stem die informatie geeft alsof het de file-meldingen betrof. Gelukkig houdt Sir David wel zijn eigen stem als hijzelf in beeld is - op de Duitse TV wordt hij genadeloos *ingedeutscht*, een weer-

zinwekkende gewoonte. Bij de EO-uitzending kreeg ik wel het vermoeden dat de tekst af en toe was aangepast: terwijl Attenborough de evolutie altijd centraal stelt, komt de EO-spreker iets te veel met de schepping aanzetten.

De TV-serie gaat vergezeld van een prachtig geïllustreerd boek dat nu in het Nederlands is vertaald als *Overleven in de natuur*. (Een nogal sullige titel. Waar zou er anders overleefd moeten worden? Op kantoor, in bed?) De vertaling oogt wat stijfjes, maar misschien kan het wel niet veel beter.

Voor wie de serie niet heeft opgenomen, vormt het boek een uitstekende steun voor het geheugen. In tegenstelling tot wat veel mensen denken, bevat *Overleven in de natuur* heel wat informatie die alleen nog maar in vakbladen heeft gestaan. Voor een boek heeft het echter één groot nadeel: de tekst volgt de televisieserie nauwgezet, met als gevolg dat we per bladzijde van kreeft naar aap zwenken en van orca naar spin. Wat in een film niet hinderlijk is, wordt in een boek al gauw een chaos. Gelukkig bevat het boek een register, zodat dieren en onderwerpen nog terug te vinden zijn.

Al bewegen de foto's niet, de beelden zijn schitterend. En - kenmerk van een serieus natuurboek - de schrijvers hebben de moeite genomen om de Latijnse namen van de dieren te vermelden. Zo weten ook biologen van vakblad Attenborough het heeft. ■